В. М. ШЕВЧУК
доцент кафедри криміналістики, кандидат юридичних наук,
Національний університет
«Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»

ТАКТИЧНІ ОПЕРАЦІЇ І КОМП'ЮТЕРИЗАЦІЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗЛОЧИНІВ

У криміналістичній літературі ще в останні десятиліття минулого століття певна увага приділялася питанням комп'ютеризації (інформатизації) процесу досудового слідства (Коновалова В.О., 1989; Корноухов В.Є., 1992; Полєжаєв А.П., 1993; Полєвой Н.С., Крилов В.В., 1993; Родін О.Ф., 1997; Дробатухін В.С., 1998та ін.). Початок XXI століття в криміналістиці ознаменувався активізацією наукових досліджень проблем застосування комп'ютерних технологій у розкритті, розслідуванні та профілактиці злочинів (Бірюков В.В., 2002; Хахановський В.Г., Тебякін О.М., Оліщук Ю.В., 2002; Денісова О.О., 2005; Зацеркляний М.М., Струнков В.М., 2005; Шепітько В.Ю., Білоус В.В., Керик Л.І., 2009; Мазниченко Ю.О., 2010; та ін.).

Справедливо зазначається в літературі (Іщенко Є.П., Топорков О.О., 2003), що підвищення ефективності роботи правоохоронних органів по розкриттю та розслідуванню злочинів сьогодні неможливо без інтеграції в криміналістику інформаційних технологій, які базуються в першу чергу на персональних комп'ютерах.

Комп'ютеризація є важливим напрямком успішної оптимізації слідчої діяльності, вона дає змогу суттєво підвищити якість і результативність інформаційно-аналітичної роботи слідчих і оперативних працівників під час розкриття та розслідування злочинів. Застосування комп'ютерної техніки може бути корисним при вирішенні самих різноманітних аналітичних завдань, в першу чергу, пов'язаних із складанням найбільш складних процесуальних документів, постанов про притягнення в якості обвинуваченого, обвинувальних висновків, постанов про продовження термінів слідства і утримання під вартою.

Зазначені процеси пов'язані не тільки з перенесенням криміналістичної інформації на електронні носії, але й з доцільним розподілом банків даних, можливостями обміну оперативною інформацією за допомогою новітніх телекомунікаційних систем та засобів під час взаємодії із правоохоронними органами інших держав. На сучасному етапі слідчий не може виконувати свою діяльність без створення інтегрованих баз даних, банків даних, інформаційних систем, які можуть у багато разів спростити пошук, аналіз, передачу і обробку інформації. Мова йде саме про впровадження окремих інноваційних проектів інформаційно-технологічного спрямування, як один із напрямків підвищення якості слідчої діяльності.

У зв'язку з цим В.Ю. Шепітько (2007р.) правильно зазначає, що подібні інноваційні розробки можуть відноситись до виявлення та пропонування нових тактичних прийомів та їх комбінацій, типових версій чи слідчих ситуацій, побудови та впровадження окремих криміналістичних методик відносно нових видів злочинів. Саме такі розробки пов'язані з пропозицією, що відноситься до програмування та алгоритмізації процесу розслідування, створення доцільних програм дій слідчого.

Впровадження комп'ютерних технологій в роботу правоохоронних органів може здійснюватись як для вдосконалення процесу слідчого провадження — складання процесуальних та інших документів, так і для інших цілей (накопичення та аналізу інформації за кримінальними справами, особливо об'ємними та багатоепізодними; планування; отримання довідкової інформації у кримінальних справах з оперативно-довідкових та оперативно-розшукових обліків; розробки алгоритмізованих методик розслідування кримінальних справ за різними видами злочинів; створення та використання баззданих для отримання необхідної у ході слідства інформації та ін.).

Комп'ютерні технології також суттєво впливають як на процес планування розслідування злочинів окремих видів, так і на планування діяльності слідчого в цілому. У той же час, процес і технологія висування версій і визначення питань, що підлягають доказуванню, в умовах застосування слідчим комп'ютерних технологій мають яскраво виражену специфіку. По-перше, при використанні комп'ютерних баз даних слідчий, насамперед, має справу з так званими «типовими» версіями. По-друге, мова може йти вже не про висунення версій на основі вивчення первинної (вихідної) інформації на початковому етапі розслідування, а про вибір для подальшої перевірки найбільш ймовірних типових версій, що містяться в комп'ютерних базах даних. По-третє, сам розумовий процес слідчого по висуванню версій обумовлений специфікою та якістю наявного програмного забезпечення комп'ютерної техніки, а також якістю методичного забезпечення цієї діяльності.

За допомогою комп'ютерної техніки не тільки раціоналізуються інформаційні процеси, але і впроваджуються комп'ютеризовані системи підтримки прийняття слідчими, експертами, оперативними співробітниками, суддями відповідних рішень. Застосування засобів комп'ютерної техніки навіть у найбільш складних формах, заснованих на використанні методів «штучного інтелекту», аж ніяк не означає, що слідчий або експерт стають бездумними виконавцями рішень, прийнятих комп'ютером. По-перше, комп'ютерний «інтелект» є в цьому випадку узагальненим передовим досвідом слідчої (експертної) діяльності, а по-друге, мова йде винятково про рекомендації, що не мають обов'язкового характеру.

Визначаючи перспективи застосування комп'ютерів при вивченні криміналістики, можна виділити наступні: використання засобів обчислювальної техніки і автоматизованих інформаційно-довідкових систем; освоєння розроблених на комп'ютерній базі систем підтримки прийняття рішень, автоматизованих робочих місць (АРМ) співробітників різних служб і підрозділів правоохоронних органів; застосування комп'ютерів у ході практичних занять по криміналістичній техніці, тактиці й методиці; використання комп'ютерів для набуття практичних навичок розкриття й розслідування окремих видів злочинів (на базі імітаційних навчальних систем); застосування комп'ютерного контролю знань по різних розділах і галузях криміналістики.

На наш погляд, варто зауважити, що серед завдань, що вирішуються із використанням комп'ютерної техніки необхідно особливо відзначити також наступні: 1) автоматизація діяльності слідчих на стадії порушення та розслідування кримінальних справ (АРМ слідчого); 2) автоматизація обліку та контролю за розслідуванням кримінальних справ у слідчому підрозділі (АРМ керівника); 3) створення автоматизованих інформаційно-рекомендуючих систем, які містять типові методики розслідування окремих видів злочинів; 4) фіксація обстановки місця події для його комп'ютерної реконструкції з побудовою схем цього місця; 5) автоматизація криміналістичних обліків, особливо дактилоскопічних та ін..

Протягом тривалого періоду останніх років для органів попереднього (досудового) розслідування створювалися різні автоматизовані спеціальні інформаційні системи та інші аналогічні програмно-технічні продукти, спрямовані на оптимізацію роботи по розкриттю, розслідуванню та попередженню злочинів. Мова йде про різного роду автоматизовані, експертні, консультативні системи штучного інтелекту, інформаційно-аналітичні системи обробки статистичної інформації та ін. До таких можна віднести: автоматизовані банки даних (АБД); автоматизовані інформаційно-пошукові системи (АІПС); автоматизовані робочі місця (АРМ); програмно-апаратні комплекси (ПАК); програмно-технічні комплекси (ПТК); системи автоматизованого прийняття рішення (АПР), системи підтримки прийняття рішення (СППР) або системи підтримки судової експертизи (СПСЕ).

На наш погляд, певний науково-практичний інтерес має комплекс «Автоматизоване робоче місце (АРМ) слідчого «Інсайт», розроблений колективом лабораторії «Використання сучасних досягнень науки і техніки у боротьбі зі злочинністю» Інституту вивчення проблем злочинності Академії правових наук України (Шепітько В.Ю., Білоус В.В., Керик Л.І., 2009).

Слід зауважити, незважаючи на достатньо позитивний досвід у використанні інформаційних технологій у слідчій діяльності останнім часом, необхідно констатувати нагальну потребу у подальшому

вдосконаленні розроблюваних інформаційних систем та створення умов щодо реального використання «продуктів» криміналістики. У цьому розумінні вважаємо доцільним, саме на базі розглядуваного комплексу «АРМ-слідчого «Інсайт» доцільно було би його доповнити окремим елементом запропонованої системи — «тактичні операції», передбачивши його у блоці «Криміналістичні методики».

Таким чином, одним із пріоритетних напрямків удосконалювання інформаційно-методичного забезпечення розкриття, розслідування та попередження злочинів є розробка і впровадження в слідчу практику комп'ютерного програмного забезпечення, що має організаційно-методичний характер. Оптимізації слідчої діяльності буде сприяти певна комп'ютеризація, що безсумнівно дозволить вивести таку специфічну діяльність на якісно більш високий рівень. Разом з тим, слід зазначити, запровадження подібних інновацій інформаційного спрямування не позбавляє слідчу діяльність її творчого характеру. На наше переконання, впровадження таких АРМ слідчого у практику розслідування злочинів буде сприяти підвищенню ефективності й результативності роботи слідчих, співробітників оперативно-розшукових органів, експертів-криміналістів і в цілому всього процесу розслідування злочинів. У зв'язку з цим, на наш погляд слушними є твердження В.Ю. Шепітько (2010 р.) про те, що підвищенню якості розслідування злочинів в цілому сприятиме використання комп'ютеризованих типових слідчих ситуацій, типових версій, типових криміналістичних характеристик, типових обставин, що підлягають з'ясуванню, типових тактичних операцій, типових програм розслідування відповідних видів злочинів.

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРАВО І ДЕРЖАВА В ДОСЛІДЖЕННЯХ МОЛОДИХ НАУКОВЦІВ

МАТЕРІАЛИ

V-ї Всеукраїнської науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих науковців, присвяченої 10-річчю Міжнародного гуманітарного університету

23 березня 2012 року
м. Одеса

Одеса
2012